FRA SVUNNE TIDER

Send oss gjerne gamle bilder med beskrivelse av hva og hvem til e-post: **red@oyene.no**

Håkon forvalter

Håkon Glørstad fra Tjøme er direktør for Kulturhistorisk museum i Oslo. Lederjobben omfatter også Vikingskipmuseet på Bygdøy, med en halv million besøkende i året. Men Glørstad vet mye om øyenes historie også.

SVEN OTTO RØMCKE
red@oyene.no
416 98 620

- Øyenes historie begynner langt tilbake i tid. For 15.000 år siden bodde det ingen mennesker her, men da gikk istiden mot slutten og morenene ble skapt. De skulle få stor betydning for øyene. Vi finner morenene på sørenden av Tjøme, på Fynsletta på Hvasser og på Teie på Nøtterøy. De var et varsel om at noe var i gjære. Istiden var over. På den tiden stiger havet med over 100 meter, og den nåværende skjærgården ligger under vann. Men etter hvert er landhevningen i Oslofjorden så stor at den utligner havstigingen, og dagens landskap vokser fram. Da får vi ikke bare morenene, men også svabergene, som gir grunnlag for vegetasjon og dyreliv, forteller Glørstad.

Menneskene begynte å bruke landet her tidlig, cirka 6.000 år før Kristus. Fra da har vi spor etter jegere og fiskere med fast bosetning på Nøtterøy.

- Særlig ved Strengsdal er det flotte boplasser fra Nøstvet-kulturen, innleder mannen som har ledet museet i hovedstaden siden 2014, og som har solid forskerbakgrunn når det gjelder vår tidligste tid.

Tar i bruk havet

Cirka 2.500 år før Kristus kommer en stor omvelting. Det handler om at gårdsbosetning og jordbruk blir en viktig del av folks liv. Da ryddes det for gårdsdrift både på Nøtterøy og på Tjøme. Noen av gårdene har vært drevet helt fram til vår tid.

Omtrent samtidig begynner menneskene å ta havet i bruk som transportåre. Man krysser regelmessig Skagerak til Danmark i store, åpne kanoer og blir en del av det handelsnettverket som strekker seg helt fra Midtøsten og langt opp på norskekysten.

- Da skjer det spennende ting på øyene, sier Glørstad, og forteller at øyboerne blir en del av en internasjonal verden og får nye impulser for hvordan man skal organisere livet sitt.

På den tiden ser vi begynnelsen på et lagdelt samfunn, og mange av gravrøysene vi kjenner fra den tiden, er nettopp i Vestfold.

Gravrøysene

Gravrøysene som ble anlagt gjennom bronsealderen og jernalderen var forbeholdt samfunnets viktigste personer.

- Gravrøysene nær Tjømes høyeste punkt, på Herkelås, er en del av den tradisjonen. Vi ser for oss at høvdinger og andre viktige personer er gravlagt der, sier Glørstad.

I GENERASJONER: *Familien Glørstad bor i historiske omgivelser på Gon.*

Han forteller videre at stormennene ligger og ser utover skipsleia, som var grunnlaget for deres makt.

- Det er spennende å se hvordan gravrøysene er vendt mot de viktige skipsveiene, mot Vrengensundet, mot Sandefjord-siden og mot leia utover i Oslofjorden, synes han.

Skipsfarten var grunnlaget for rikdommen i distriktet allerede da, og vi snakker om perioden fra 1800 til 500 år før Kristus.

Noe er som før

Glørstad synes det er interessant å se at det som var skipsleia i tidligere tider, fortsatt er sentrale vannveier. Med ett viktig unntak. Østerøya og Vesterøya ved Sandefjord var den gang virkelige øyer, og dermed kunne skipsfarten seile innenskjærs helt fram til slutten av vikingtiden. Da gror disse sundene igjen, og skipstrafikken blir presset ut i åpent hav.

- Gjennom hele vår forhistorie har havet vært viktig, sier Håkon Glørstad. Bosettingen følger havet, og havet er den viktige veien gjennom fylket.

Den dag i dag kan man seile gjennom Vrengensundet og se at mellom fritidseiendommene ligger det gravrøyser som har røtter flere tusen år tilbake i tid.

Stor sett er det ikke noe i gravrøysene. De har vært plyndret mange ganger. Innimellom kan det gjøres funn, men det aller meste av verdi er fjernet allerede i forhistorisk tid.

Gårdene kommer

Når vi kommer til jernalderen, endrer bildet seg. Da ser vi tydeligere spor etter aktivitet, nemlig gårdsbosetningen. Det er da de gårdene vi ser i dag, begynner å bli utviklet.

- Det er der hvor isen la igjen morenene, at vi finner den viktigste gårdsetableringen. Morenene lå slik til at man fikk beskyttelse mot vær og vind. Fra den tiden er det mange flotte minner. Ved Meum, på den andre siden av Plantasjen på Nøtterøy, ligger det et fantastisk fint gravfelt fra jernalderen/vikingtiden. Historiske kilder sier også at det var et stort gravfelt der Borgheim ligger i dag, På Tjøme har vi et lite gravfelt på Gon, men det er nesten helt borte, sier Glørstad.

Han bor selv på historisk grunn på Gon på Tjøme. Også på Hella på Nøtterøy er det spor etter graver fra den eldre jernalder.

Handelsmenn

Vikingtiden er flott representert både på Nøtterøy og Tjøme. Der er det funnet skålvekter som var viktig for betalingen. Vektene ble brukt til å veie opp betalingsmiddelet sølv.

- Vi vet jo at handelen var viktig. Vi kjenner Kaupang. Men også her på øyene bodde det handelsmenn.

- Hva handlet de med?

- De var opptatt av luksusprodukter, som edelmetaller, sølv og gull, dyre skinnfeller og gevir, som de brukte til å lage kammer og andre toalettsaker av. Jern, slipesteiner og bryner var dessuten viktige handelsvarer. Tekstiler, særlig vadmel var viktig. Norge produserte store mengder vadmel som ble solgt rundt i hele Europa. Da er vi i vikingtiden, cirka 700 til 1000 etter Kristus, sier Glørstad, som snart skal få et mye større vikingmuseum på Bygdøy.

Han minner om at vikingene var de første globetrotterne. De var de første som seilte på alle havene som omslutter Europa. Det gjorde verken romerne eller grekerne.

Middelalderkirkene

Vestfold var en viktig del av vikingtidens kystlandskap. Det var et område som mange konger og adelsmenn ville kontrollere, fordi det er et verdifullt jordbrukslandskap og en krumtapp i handelen.

Vestfold var også et viktig område for kirken i middelalderen. Her på øyene fikk vi middelalderkirkene. Den på Tjøme er revet. Men på Nøtterøy står den fortsatt.

- Det er bemerkelsesverdig at steinkirkene ligger så tett i Vestfold. Det sier noe om hvor store rikdommer kirken i dette området hadde i middelalderen, sier Glørstad.

Glørstad synes det er spennende at kirken på Borgheim, og både den tidligere og den nye på Tjøme, ligger like ved der de gamle gravplassene lå i forhistorisk tid. Man fortsetter en gammel hedensk tradisjon, når man anlegger kirkene på øyene.

Vestfold er trolig et samfunn som ble kristnet tidlig, og kirken ønsket å unngå for store kontroverser med representantene for Åsatroen. Folk fra Vestfold reiste tidlig ut og ble inspirert av kristendommen, blant annet i England.

Oppsøk historien

For den vanlige turgjenger tror Glørstad det kan være interessant å se på gravrøysene, og ikke minst bygdeborgen som ligger vis-à-vis Mekonomen på Høgås. Dessverre er hele toppen av Høgås saget ned som steinbrudd. Men det er fortsatt mulig å se rester av det gamle forsvarsverket.

Glørstad tror det ble bygget vikingskip på øyene. Vi vet at det var store eikeskoger i Vestfold i vikingtiden. Også på Nøtterøy og Tjøme. De eiketrærne dannet grunnlag for byggingen av vikingskip.

Vestfold er nevnt i tidlige kilder som omtaler striden mellom norske og danske konger om å ha kontrollen over området. Fylket var en form for kruttønne, som mange ville herske over. «Game of Thrones» er et fantasieggende bilde på hvordan det kan ha artet seg i Vestfold.

De rike funnene i gravhaugene ved Gokstad, Oseberg og Borre er tegn på at dette har vært et boområde med store ressurser og mektige hærer som kunne drive krigføring. Det viser hvilken betydning Vestfold har hatt ved dannelsen av et kongerike.

- Det er karakteristisk for Vestfold at området hele tiden har hatt et sterkt globalt perspektiv, og en lang tradisjon for skipsfart og hvalfangst, sier Glørstad.

Begynte å reise langt

Fra begynnelsen var det kystnær seiling. Først i senmiddelalderen begynte man å tenke på sjøreiser uten tanke på landkjenning. Man navigerte etter solen, stjernene og mageføelelsen. Det finnes dessuten teorier om at vikingene hadde et enkelt kompass.

- Det store mentale spranget, var å våge å reise uten landkjenning. Det var nesten like viktig som månelandingen. Det betød enormt mye for utviklingen av samfunnene, sier Glørstad, som håper at det nye museet på Bygdøy kan være ferdig til 2022 med åpning i januar 2023.

- Det er på høy tid med en utbygging. Vikingskipene er en del

Lindebarn på Bolærene

25 barn fra Linde skolehjem, fulgt av 6-7 tanter, var i går på en festlig tur til Bolærene. Kystartilleristene hentet dem med båt og i det varme solskinnsværet fikk de en deilig tur utover.
De var bortom Jarlsø og så på hvalkokeriene som ligger i opplag der.
På Bolærene ble det disket opp med wienerbrød, kaker, is, brus og Coca-Cola. Soldatene spilte og sang for dem og barna sang med i det de kunne.
(Notis i Tønsbergs Blad 4. juni 1951)

Hella pensjonat er solgt

Ingeniør Leon Danielsen, Nøtterøy, har kjøpt Hella pensjonat. Han har ikke tenkt å beholde det, men kjøpte det nærmest for at Nøtterøy kunne ha det som et sted befolkningen kunne ty til. Det vil bli avertert til salgs så snart skjøtet er i orden og man vil se til at den nye eier fortsetter pensjonatdriften.
(Notis i Tønsbergs Blad 5. juni 1951)

Ekte fransk visitt

Tjøme ser ut til å befeste sitt ry som sommerøya. Både hverdager og søndager drar en mengde turister dit. Sist søndag hadde Havna Hotell besøk av medlemmene av den franske legasjon i Oslo, som spiste middag der.
(Notis i Tønsbergs Blad 13. juni 1951)

Nøtterøy-huset på fylkesmuseet i sin nye skikkelse

Rosende anerkjennelse ble gitt til de bondekvinner som har stått for monteringen. – Hadde vi visst at det ville komme så mange folk til åpningen av Nøtterøy-huset, skulle vi ha sørget for høyttaler, sa fylkeskonservator Bakken i sin tale på museet i går. Det var flere hundre personer som hadde samlet seg for å overvære den lille fordringsløse begivenhet, da publikum skulle få se resultatet av det arbeide som er utført av Nøtterøy Bondekvinnelag og en del andre damer for å montere Nøtterøy-huset med gamle saker fra bygden.
(Utdrag av referat i Tønsbergs Blad 18. juni 1951)

Aase

vår verdensarv

GRAVRØYS PÅ HERKELÅS: *Nær Herkelås finner vi en gravrøys. Det er et godt eksempel på hvordan våre forfedre gravla viktige personer, kan Håkon Glørstad fortelle.* **FOTO: SVEN OTTO RØMCKE**

av vår felles verdensarv. Det er ekstremt viktig å sikre dem for ettertiden. Museet på Bygdøy er bygget for 40.000 besøkende i året, og i fjor kom det en halv million. Det er ikke mange museer i Skandinavia som kan slå oss. Det eneste enkeltmuseet med bedre besøk er Vasamuseet i Stockholm med én million besøkende i året.

Nå setter Glørstad sin lit til at Kulturhistorisk museum får overta Nasjonalgalleriets bygning som ligger et steinkast unna. Der vil han vise deler av sitt museums enorme samling av tidlig norsk kunst. Det er kunst som ikke vises i dag, og samlingen er nærmest enestående i verden.

Glørstad sier det er et hull i måten vi viser kunst og kulturhistorie i Norge i dag. Vi viser kunst tilbake til begynnelsen av 1800-tallet, mens han har kunst å vise fra de tidligste tider og fram til renessansen på 1500-tallet.

Det bekymrer Håkon Glørstad at mange medier ikke er så positive til Statsbyggs forslag til bruk av Nasjonalgalleriet. Han skulle ønske at flere ivret for å løfte tidlig norsk kunst ut av magasinene og fram i lyset.

-Det er viktig kunst, og det taler sitt tydelige språk at Louvre i Paris låner kunstverk fra samlingene våre, mener han.

I generasjoner

Familien Glørstad kom til Tjøme og den gamle lensmannsgården på Gon i 1971. Da var Håkon Glørstad ett år gammel, og med seg hadde han foreldre og besteforeldre. Nå bor fjerde generasjon Glørstad på gården.

En del av den opprinnelige bebyggelsen fra 1830-tallet står der fortsatt, og Glørstad sier at selv om familien ikke har vært her så lenge, er den godt forankret på Tjøme. Gården har vært viktig for at familien er så sterkt knyttet til øyene.

Familien Glørstad føler at de bor midt i kulturhistorien og er opptatt av å holde de kulturhistoriske detaljene på gården i hevd.